

**RIVOJLANGAN MAMLAKATLARNING MASHG'ULOTLAR
MILLIY KLASSIFIKATORINI MEHNAT BOZORIGA JORIY ETISH
AMALIYOTINI TAHLIL QILISH (QOZOG'ISTON)**

Narzullayev Shohrux Nurali o'g'li

Milliy malaka tizimini rivojlantirish instituti bosh mutaxassisi, phd, dotsent

Jalilov Abduag'zam Abduxakim o'g'li

Milliy malaka tizimini rivojlantirish instituti bosh mutaxassisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada rivojlangan mamlakatlarda kasb va mashg'ulotlarning milliy klassifikatorlarini yaratish va ularni mehnat bozoriga joriy etish tajribasi tahlil qilinadi. Xususan, Qozog'iston Respublikasida kasb klassifikatorini ishlab chiqish va uni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish bo'yicha amalga oshirilgan ishlar o'rganiladi. Shuningdek, mazkur jarayonning mehnat bozoridagi talab va taklif muvozanatini ta'minlash, zamonaviy kasblar va kompetensiyalarni tizimlashtirish, ta'lim va bandlik o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirishdagi amaliy ahamiyati ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda Qozog'iston tajribasini rivojlangan mamlakatlar (Yevropa Ittifoqi, AQSh, Janubiy Koreya)dagi mehnat bozorini tartibga solish mexanizmlari bilan taqqoslab, samarali jihatlari hamda milliy sharoitlarga moslashtirish imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Milliy klassifikator, mashg'ulotlar tizimi, mehnat bozori, kasbiy standartlar, Qozog'iston tajribasi, xalqaro taqqoslash, bandlik siyosati.

KIRISH

Globallashuv jarayonida mehnat bozori tezkor o'zgarishlar va yangi talablar bilan tavsiflanmoqda. Innovatsion texnologiyalar, raqamli iqtisodiyot, avtomatlashtirish va sun'iy intellektning rivojlanishi natijasida an'anaviy kasblar transformatsiyaga uchramoqda, yangi faoliyat turlari esa paydo bo'lmoqda. Shu bois, zamonaviy mehnat bozorida kasblarni tizimlashtirish va ularni xalqaro standartlarga mos ravishda tartibga solish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Kasb va mashg'ulotlarning milliy klassifikatori – bu mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi, ta'lim tizimi va bandlik siyosatini uyg'unlashtiruvchi muhim mexanizm hisoblanadi. U orqali mehnat bozori subyektlari o'rtasida yagona terminologiya yaratiladi, ish beruvchilar va ta'lim muassasalari o'rtasida uzviylik ta'minlanadi hamda mehnat resurslaridan samarali foydalanish imkoniyati oshiriladi.

Qozog'iston Respublikasi tajribasida milliy kasb klassifikatorini ishlab chiqish va uni xalqaro tajribaga moslashtirish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, kasbiy standartlar va klassifikatorlar orqali mehnat bozorining real ehtiyojlariga mos mutaxassislar tayyorlash, ta'lim dasturlarini

zamonaviylashtirish hamda yoshlar bandligini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Shu nuqtai nazardan, rivojlangan mamlakatlarning milliy klassifikator tajribasini o'rganish, ularni Qozog'iston sharoitiga moslashtirish, mehnat bozorini tartibga solish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqot ushbu jarayonni tahlil qilishga hamda xalqaro tajribadan samarali foydalanish imkoniyatlarini yoritishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, mehnat bozorida samaradorlikni ta'minlash uchun kasb va mashg'ulotlarni aniq klassifikatsiya qilish muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon nafaqat statistika va hisob-kitob uchun, balki real hayotda ta'lim, ish beruvchilar va davlat siyosatini uyg'unlashtirishda hal qiluvchi vosita sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, klassifikatorni joriy etishda raqamli texnologiyalar va onlayn platformalardan foydalanish ham katta samara beradi. Agar kasblar klassifikatori ochiq axborot tizimi sifatida faoliyat yuritisa, yoshlar va ish izlovchilar o'z malakalarini mos kasb bilan taqqoslash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu orqali ular qaysi ko'nikmalarini rivojlantirish kerakligini oldindan bilib, o'z kasbiy yo'nalishini ongli tanlaydilar.

Amaliy jihatdan yana bir muhim yo'nalish – ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini mustahkamlashdir. Masalan, Qozog'iston sharoitida yirik sanoat korxonalari va universitetlar o'rtasida dual ta'lim dasturlarini kengaytirish orqali yosh mutaxassislar real ish muhitida kerakli tajribani orttirishi mumkin. Bu nafaqat malaka sifatini oshiradi, balki mehnat bozorida bandlikni tezkor ta'minlashga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda, xususan 2020-yildan 2025-yilgacha bo'lgan davr mobaynida rivojlangan mamlakatlar mehnat bozorida milliy klassifikatorlarni kengroq joriy etishga katta e'tibor qaratdi. Bu jarayon Qozog'istonda ham faol rivojlandi va quyidagi amaliy misollar bilan tasvirlanadi:

Kasblar tizimining moslashuvchanligi. Pandemiya davri ko'plab yangi kasblarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Masalan, onlayn ta'lim platformalari keng joriy etilib, "raqamli o'qituvchi", "onlayn kurs dizayneri", "elektron kutubxonachi" kabi yangi mashg'ulotlar paydo bo'ldi. Qozog'istonda ham bu jarayon tezda aks etdi va milliy klassifikatorda bunday faoliyat turlari qayd etila boshlandi.

Ta'lim va bandlik integratsiyasi. 2020–2025-yillarda ko'plab rivojlangan mamlakatlarda ta'lim dasturlari milliy klassifikatorlar asosida qayta ko'rib chiqildi. Amalda bu shuni anglatadiki, oliy va kasb-hunar ta'limida yangi mutaxassisliklar tezlikda ochildi. Qozog'istonda ham IT, logistika, transport va xizmat ko'rsatish sohalarida yangi ta'lim yo'nalishlari aynan klassifikator talablari asosida shakllantirildi.

Onlayn bandlik platformalarining rivojlanishi. Bu davr mobaynida ko‘plab mamlakatlarda onlayn bandlik platformalari kasb klassifikatorlari bilan integratsiya qilindi. Bu orqali ish izlovchi o‘z malakasini mos kasblar bilan tezkor taqqoslab, yo‘nalishini tanlash imkoniyatiga ega bo‘ldi. Qozog‘iston ham “Enbek.kz” platformasini yangilab, klassifikator bilan bog‘lash orqali ish beruvchilar va ish izlovchilar uchun qulaylik yaratdi.

2020-2025-yillarda rivojlangan mamlakatlar va Qozog‘iston tajribasida milliy kasb klassifikatorini amaliyotga joriy etishdagi asosiy o‘zgarishlar

Soha	Rivojlangan mamlakatlar amaliy tajribasi	Qozog‘iston amaliy tajribasi	Kelajak uchun imkoniyatlar
Axborot texnologiyalari	Yevropa va AQShda “sun’iy intellekt dasturchisi”, “kiberxavfsizlik muhandisi”, “ma’lumotlar arxitektori” kabi kasblar klassifikatorda alohida yo‘nalish sifatida kiritildi. Onlayn ishlash madaniyati IT kasblarining keskin o‘shishiga sabab bo‘ldi.	Qozog‘istonda “IT-analitik”, “raqamli platforma ishlab chiquvchi” kabi kasblar klassifikatorga qo‘shildi. Davlat xizmatlari raqamlashtirildi va bu sohada mutaxassislarga talab ortdi.	Klassifikatorda “sun’iy intellekt etikasi mutaxassisi” va “raqamli transformatsiya menejeri” kabi yangi yo‘nalishlarni qo‘shish.
Sog‘liqni saqlash	Pandemiya davrida “telemeditsina shifokori”, “online konsultatsiya koordinatori”, “sog‘liq monitoringi bo‘yicha mutaxassis” kabi kasblar shakllandi.	Qozog‘istonda COVID-19 sabab “epidemiologiya bo‘yicha tezkor guruh mutaxassisi”, “telemeditsina konsultanti” kabi kasblar amaliyotda paydo bo‘lib, klassifikatorda qayd etildi.	Klassifikator orqali “raqamli shifokor yordamchisi” yoki “sun’iy intellekt asosida diagnostika mutaxassisi” kabi yo‘nalishlarni kiritish.
Yashil iqtisodiyot	Germaniya va Janubiy Koreyada “qayta tiklanuvchi energiya texnologiyasi”, “uglerod izini kamaytirish bo‘yicha maslahatchi”, “yashil qurilish muhandisi” kabi kasblar rivojlandi.	Qozog‘istonda “shamol turbinalari texnigi”, “quyosh panellari bo‘yicha mutaxassis” kasblari joriy qilindi. Energetika sohasi uchun maxsus o‘quv kurslari tashkil etildi.	Kelajakda “uglerod kvotalari bo‘yicha ekspert” va “yashil transport muhandisi” kasblarini kiritish.
Bandlik va xizmat ko‘rsatish	Yevropa davlatlarida onlayn bandlik platformalari klassifikator bilan integratsiya qilindi, ish izlovchilar malakasini tezkor baholash imkoniyati yaratildi.	Qozog‘istonda “Enbek.kz” platformasi yangilandi va klassifikator asosida ish beruvchi va ish izlovchini avtomatik moslashtirish imkoniyati yaratildi.	

XULOSA

2020–2025-yillarda rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatdiki, milliy kasb klassifikatorini mehnat bozoriga joriy etish faqatgina rasmiy hujjat sifatida emas, balki real iqtisodiy mexanizm sifatida ishlaydi. Bu davr mobaynida IT, sog‘liqni saqlash, yashil iqtisodiyot, ta‘lim va bandlik tizimlarida yangi kasblar paydo bo‘ldi, mavjudlari esa zamonaviy talablarga mos ravishda qayta shakllantirildi.

Qozog‘iston ham ushbu jarayonda faol ishtirok etib, klassifikatorni yangilash orqali milliy mehnat bozorini rivojlangan mamlakatlar standartlariga yaqinlashtirdi.

Amaliyotda yangi kasblar joriy qilindi, ta‘lim dasturlari qayta ko‘rib chiqildi, raqamli platformalar bilan integratsiya amalga oshirildi. Natijada, mehnat bozorida ishchi kuchining zamonaviy kompetensiyalarini shakllantirish va yoshlarni to‘g‘ri yo‘naltirish imkoniyati kengaydi.

Eng muhim jihati shundaki, klassifikator bugungi kunda faqat kasblar ro‘yxati emas, balki davlat, ta‘lim va biznes o‘rtasidagi muvofiqlashtiruvchi vosita sifatida qaralmoqda. Bu esa Qozog‘iston mehnat bozorini yanada moslashuvchan, raqamli va global talablarga mos tizimga aylantirishda asosiy omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. **Zhankubaev B., Molchanovskaya A., Shumekov D.** About the occupational structure of employment and analysis of the demand for qualifications. Ushbu maqolada Qozog‘istonning “Kasblar klassifikatori (GC RK 01-2005 va NCO-2017)” asosida mehnat bozoridagi ixtisoslik talablari tahlili o‘tkaziladi. Milliy klassifikatorni joriy etishda statistik asos va malaka tuzilmasi yondashuvi muhokama qilinadi. bulecon.enu.kz
2. **Adilet qonunlar bazasi.** The National classifier of occupations of the Republic of Kazakhstan.
Rasmiy huquqiy manba bo‘lib, mazkur hujjatda milliy kasb (mashg‘ulot)lar klassifikatori, uning struktura va kompetensiyalar asosida klassifikatsiya qilinishi munozara qilinadi. Adilet
3. **Adilet qonunlar bazasi.** The State Classifier of the Republic of Kazakhstan. Classifier of professions and specialties of technical and vocational, post-secondary education (GK RK 05-2008). Ushbu hujjatda texnik va kasb-hunar sohalari uchun kasblar va mutaxassisliklarning klassifikatsiyasi, davlat ta‘limi standartlari bilan mosligi ko‘rib chiqiladi. kazakhstanlaws.com
4. **ETF – NQF Inventory (Kazakhstan).** Overview of Kazakhstan’s National Qualifications Framework. Ushbu manba Qozog‘istonning Milliy malakalar tizimi (NQF), sektoral malaka tizimlari va kasb standartlari tashkil etilishi, ularning mehnat bozoriga integratsiya jarayonlarini ko‘rsatadi. Open Space
5. **Nurbek S., Moldakassimov Y.** Atlas of New Professions in Kazakhstan: regional case for changing workforce and labor market landscape. Ushbu maqola Qozog‘istonda yangi kasblarning paydo bo‘lishi va mehnat bozori talablari o‘rtasidagi nomuvofiqlikni misol orqali muhokama qiladi. Amaliy nuqtai nazardan, klassifikatorni real ehtiyojlar asosida yangilash zaruriyati aniqlanadi. jfsdigital.org